

Nr 326.

Av herr **Dahlbäck**, *angående beredande på statens bekostnad åt änkor i mindre bemedlade dödsbon av sakkunniga bidräden vid boutredning och i samband därmed stående angelägenheter.*

Den välfärdspolitik, som för närvarande utmärker statsmakternas omvårdnad om de sämst ställda, har i anmärkningsvärt hög grad tagit sikte på att genom positiva hjälpåtgärder låta vederbörande — till existensens trygghet eller uppehållande av en viss levnadsstandard — komma i åtnjutande av pekuniära understöd. För detta ändamål hava betydande anslag av statsmedel lämnats under de senaste åren.

Emellertid synes det ur välfärdspolitikens synpunkt vara icke mindre viktigt, att även dispositioner vidtagas, som äro ägnade att förebygga att värden, som för berörda båda ändamål äro att tillgå, gå till spillo allenast av bristande kännedom hos de mindre bemedlade medborgarna om huru till buds stående rättigheter skola kunna tillvaratagas, och att till följd därav de mindre bemedlades tillgångar i onödigt stor utsträckning tagas i anspråk för bestridande av kostnader, som stå i samband med åtgärder, som äro föreskrivna av samhället.

En grupp dylika, i regel mindre bemedlade samhällsmedborgare äro änkorna. Deras antal var enligt 1930 års folkräkning icke mindre än 239 882. Antalet nyblivna änkor var

år 1930	14 758
» 1931	15 426
» 1932	14 755
» 1933	14 595
» 1934	14 939

Senare statistik finnes icke publicerad.

All statistik saknas rörande antalet barn i de genom döden upplösta äktenskapen liksom rörande storleken av den behållning, som de avlidna äkta männen efterlämnat. I flertalet fall kan man dock tryggt utgå ifrån att tillgångssummorna icke äro så stora.

Det är alltså här fråga om en grupp samhällsmedlemmar, vilkas förhållanden i regel äro mycket ömmande, och det är tydligt, ej minst med hänsyn till det föreliggande statistiska materialets ofullständiga beskaffenhet, att här föreligger ett fält, som borde ägnas en ingående uppmärksamhet från statsmakternas sida framför allt till beredande av större trygghet i de fall

så befinnes erforderligt åt änkorna och de efterlevande barnen under deras minderårighet.

I sådant hänseende må såsom ett allmänt önskemål framhållas, att det ur det allmännas egen synpunkt är ett betydande intresse i och för sig, att de små förmögenhetstillgångar, som i förevarande fall äro till finnandes, i gör-ligaste mån bevaras och icke genom onödiga omkostnader tullas utan komma sitt egentliga ändamål till godo.

Visserligen torde flertalet gifta män genom livförsäkring eller medlemskap i någon begravningskassa hava sört för att de lämna åtminstone något, om än mindre kontant belopp efter sig. Men ju mindre detta belopp är, desto viktigare är det då, att det ej »går åt» till gäldande av i samband med boutredningen uppstående kostnader.

Genom sin i regel åt den inre hushållningen riktade livsverksamhet är givetvis en änka tämligen oerfaren, när det gäller en hel del i och genom dödsfallet aktuella angelägenheter, såsom förhandling med livförsäkringsbolag, realisation av vissa tillgångar, värdehandlingar o. d., upprättande av bouppteckning, förrättande av arvskifte, anskaffande av förordnande för god man, förmyndskaps inskrivande hos rätten, försäljning, lagfarande och inteckning av fastighet. Dessa angelägenheter anförtros därför ofta åt någon rutinerad person, som ombestyr erforderliga åtgärder och därför uppbär viss ersättning. Stundom kan utredningen vara nog så vidlyftig, innefatta rätt betydande korrespondens, t. o. m. utrikes sådan, såsom rörande släktingar i Amerika, indrivning av fordringar, rättegångar o. s. v., och behållningen kan till följd därav bliva så ringa, att nästan ingenting återstår för de efterlevande.

När härtill kommer, att ju mindre tillgångssumman är, desto större ställa sig omkostnaderna — sålunda plägar enbart bouppteckningsprovisionen på de minsta boen beräknas till 2—3 procent och på de större till $\frac{1}{2}$ —1 procent — framstår klart, att för ett mycket stort antal änkor en betydande reduktion av förmögenheten uppstår genom här berörda ofrånkomliga i samband med dödsfallet nödvändiga åtgärder.

Till de smärre dödsboens skydd och till att bevara deras förmögenhetsmassor så intakta som möjligt har lagstiftaren senast fr. o. m. 1934 förordnat (Kommunalskattelagen § 15 mom. 2 och Förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt § 23) följande, som gäller oavsett om den efterlevande är änklings eller änka:

Har behållningen i boet efter avliden skattskyldig — — — ej överstigit 20 000 kronor och har den avlidne efterlämnat make, oförsörjda barn eller andra bodelägare, som vid hans fränfälle varit beroende av honom för sin försörjning, må dödsboet kunna av beskattningsnämnden helt eller delvis befrias från skyldighet att utgöra fastighetsskatt för det år, han avlidit, eller året näst därefter resp. från skattskyldighet för sådan den avlidnes inkomst eller förmögenhet, som skolat upptagas till beskattning under det år, han

avlidit, eller under året näst därefter. Har den avlidne efterlämnat mer än två bodelägare, som vid hans frånfälle varit beroende av honom för sin försörjning, må sådan befrielse kunna medgivas, därest behållningen i boet överstigit 30 000 kronor.

Denna möjlighet till skattebefrielse utnyttjas i mycket ringa utsträckning. Någon statistik över befrielsefrekvensen föreligger visserligen icke, men erfarenheten giver vid handen, att särskilt änkorna synas knappast äga kännedom om förefintligheten av åberopade bestämmelser. Ur samhällets synpunkt synes det vara av vikt att tillse, att sådana åtgärder vidtagas, som äro ägnade att i praktiken tillgodoföra sterbhusen den skattebefrielse, som nu i princip är medgiven men faktiskt icke utnyttjas i avsevärd utsträckning.

Sålunda kan anföras, att i Jönköpings stad under år 1936 funnos 95 nyvordna änkor och 1937 75. Men under 1936 sökte endast 13 och under 1937 19 änkor hos respektive beskattningsnämnder utverka befrielse från eller nedsättning av skatten efter mannen.

Att med hänsyn till övriga på senare tid tillkomna reformer av social art tiden nu är inne för ett starkare aktualiserat intresse från samhällets sida, tagande sig uttryck i praktiska åtgärder för änkorna i landet, torde vara utom all fråga.

De åtgärder, som i främsta rummet borde vidtagas, synas mig vara att till varje nyvorden änka, som det begär, ställa till förfogande en av allmänna medel avlönad kurator eller ett biträde, som kunde bispringa henne i alla de angelägenheter, som ovan berörts i den mån hon ej själv förbehåller sig vissa åtgärders vidtagande. Givetvis borde en viss förmögenhetsgräns stipuleras, exempelvis så, att därest behållningen efter mannen överstege 20 000 resp. 30 000 kronor, förmånen att kostnadsfritt biträdas av kurator bortföle.

Ifrågavarande förslag lärer icke kunna betecknas såsom någon ökning i antalet av sådana socialreformer, som från visst håll betecknats såsom ägnade att främja »understödstagareandan» i samhället, utan fastmer såsom bidragande till en betydelsefull folkgrupps strävan att hjälpa sig själv med egna resurser och uppskjuta den tidpunkt, då samhällshjälpen måste anlitas.

Enligt svensk rätt äger varje häktad brottsling rätt att på det allmännas bekostnad få till sin hjälp vid domstolen förordnad ett rättsbildat rättegångsbiträde. I jämförelse härmed synas änkorna i landet, vilka ju äro hederliga människor samt nedtyngda av sorg och oro för framtiden och i många fall ansvariga för en barnskaras försörjning, hava ett långt större rättsanspråk på att genom samhällets försorg erhålla vid sin sida en klok och förfaren person att utan dödsboets betungande ordna de närmaste angelägenheterna av ekonomiskt-praktisk och juridiskt-formell natur.

Svensk sociallagstiftning är icke främmande för ett kuratorsinstitut av den art, som här satts i fråga. Jag åsyftar barnavårdsmännen.

Vilken kompetens kuratorerna skulle besitta bör givetvis kunna skifta efter

omständigheterna, och vilken myndighet som borde förordna dem, t. ex. domaren i orten eller annat samhällsorgan, bör uppenbarligen först efter utredning fastslås. Att kuratorerna för sina åtgärder böra stå i redovisningsansvar ej blott inför dödsbodelägarna utan jämväl inför det samhällsorgan, som tillsatt dem, ligger i öppen dag. Likaså att arvode såväl som ersättning för kostnader bör prövas av detta samma organ efter ungefär liknande grunder, som konkursdomstol utmäter vad som bör tillkomma förvaltare och rättens ombudsman i konkurs.

På grund av vad jag sålunda anfört tillåter jag mig föreslå,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en fullständig utredning av frågan om beredande, på statens bekostnad, åt änkor i mindre bemedlade dödsbon av sakkunniga biträden vid boutredning och i samband därmed stående angelägenheter, så ock för tillvaratagande av de övriga åtgärder, som kunna vara ägnade att behålla tillgångarna uti sådana dödsbon i görligaste mån ograverade av i samband med dödsfallet uppstående kostnader, så ock om de utgifter för statsverket som förslaget genomförande skulle medföra, ävensom att Kungl. Maj:t behagade, därest utredningen därtill giver anledning, för riksdagen framlägga förslag i detta ämne.

Stockholm den 23 januari 1938.

Oscar Dahlbäck.